

Iurist, politich y umanist

I pröms agn

Friedrich Teßmann, fi de Ernst Teßmann da Greifswald (Païsc Todësc) y Agnes Schmitz-Werröcke nasciüda tl Rheinland, é nasciü ai 15 de forà dl 1884 a Schloss Korb sura Missian. Dò avèi frequentè le ginas da beneditins a Maran àl naöta studié germanistica a Minca. Dedò àl spo sön domanda de so pere metü man da studié lege a Wien. Al à stlüt jö cun suzès sü stüdi a Desproch. Le dot. juris nü Friedrich Teßmann à naöta lauré tl'aministrazion provinziala imperiala roiala ("k.k. Statthaltereï") a Desproch y daldò tla direziun aministrativa distretuala ("Bezirkshauptmannschaft") a Balsan. Intratan la pröma vera mundiala él stè soldà tla Galizia sön le confin rusc y dô l'entrada te vera dla Talia él stè comandant tl raiun dles Drei Zinnen.

Le mëteman dla racoiüda Teßmann

Tl 1924 ti vëgnel afidè a Friedrich Teßmann l'aministrazion dles proprietès dla familia Campofranco da Kaltern. Te chësc tēmp s'aproprièiel de n savèi fondè tl ciamp agrar. Dò la mort dla prinzëssa Campofranco (1936) se tirel zoruch te súa ciasa Lindenheim a Espan, por podèi dailò se dediché daldöt ai stüdi sön la topografia y la storia dla provinzia. Da chësta ativité de archirida nàscel le dejidèr de abiné adöm material sura Tirol ("Tirolensia") te na biblioteca spezialisada. So compagn Karl Theodor Hoeniger, germanist y storich d'èrt, é n espert dl setur y le dèida realisè chësta aziun de coraje. Teßmann po insciö tosc di che al é le proprietar capace de 12.000 libri, grafiches, dessegns, chertes y ogec da museum. Bele laöta metòl a desposiziun de sü compagns y di auturs dl Schlern súa racoiüda tla insciödita ciasa Carli, sò insom le marcé dl'ordöra a Balsan. Le eserzize bibliotecar vëgn architè dala secunda vera mundiala.

La cariera politica

Tl 1948 vëgn Friedrich Teßmann litè tl pröm consèi provincial de Südtirol y al surantol l'assessorat por l'agricoltöra. Intratan súa ativité politica se dàl dassènn da fà por les cooperatives. Ince la lege sön i „mesc stlüt“ porta sostanzialmènter súa firma.

La donaziun

Tl 1952 se tirel definitivamènter zoruch dala politica por rajuns de sanitè. Al chir na manira de mëte a desposiziun dl'archirida y dl stüde súa racoiüda de materiai sura Tirol. Al tol la dezijiun de surandè súa racoiüda al'Academia dles sciënzes austriaca. La donaziun vëgn sigilada dan le notar ai 3 de mà dl 1957 y insciö vëgnel metü la fondamènta legala por la „biblioteca dot. Friedrich Teßmann“. Chësta donaziun é indere liada a n valgünes condiziuns: la racoiüda mëss restè te Südtirol, ara dess gnì metüda a desposiziun dl publich a Balsan y gnì inant ampliada. Le Istitut cultural de Südtirol fondè tl 1954 mèt a desposiziun i locai y surantol l'aministrazion dla racoiüda.

La biblioteca

Friedrich Teßmann n'à nia podü odèi sciöche „súa“ biblioteca daurì por le pröm iade sües portes al publich ai 22 de setëmber dl 1958 tla „Ölhaus“ dla familia Braitenberg, tla strada dot. Streiter a Balsan. Al é mort ai 23 de jügn dl 1958 a Gries/Balsan do na lungia maratia. Le diretur dl „Schlern“ Karl Maria Mayr, so compagn da agn, le laldà cun chëstes parores: „Da nosc cèrtl s'an él jü na porsona dal carater dèr edel che la ponsà sciöche nos, n altruist che à combatü por la stabilitè y le mantignimènt dl bëgn cultural de nosc popul“.

La biblioteca Teßmann festejèia

50 agn

1958 – 2008

La biblioteca Teßmann daurì sües portes por le pröm iade dan da 50 agn, ai 22 de setëmber dl 1958. Chësc ann tomèl ince le 50ejim aniversar dla mort de so fondadù dot. Friedrich Teßmann.

Dr. Friedrich Teßmann (1884 – 1958)

Por chësc iubilè dopl vëgnel fat na picia mostra tla biblioteca provinziala. Da auri 2008 inant gnarà vigni mëis metüs fora tl foyer materiai che è dl dot. Friedrich Teßmann y che alda porchèl pro i pröms avèis dla biblioteca provinziala.

La storia dla biblioteca

Le mëteman

1934 „La stüa di libri aredata cun stil“ (Karl Theodor Hoeniger)

Le dot. Friedrich Teßmann porta süa racoiüda privata sura Tirol, che tol ite incër 12.000 ejemplars, tla costruziun frabicada pomez al urt dla ciäsa Carli, sö insom le marcè dl'ordöra da Balsan, y la mët a desposiziun de sü amisc y dl in-ciödüt „cèrtl dl Schler“.

1943 Les bombes toma sön Balsan

La biblioteca vëgn evacuada y i libri vëgn metüs al sigü tl museum dla cité da Balsan y tla ciäsa de Teßmann Lindenheim a Epan.

1957 La donaziun dla racoiüda al'Academia dles sciënzes austriaca

Friedrich Teßmann surandà süa gran racoiüda al'Academia dles sciënzes austriaca che garantësc, aladò dl dejidêr dl fondadù, che i materiali restarà te Südtirol, la racoiüda gnarà metüda a desposiziun dl publich a Balsan por fà inrescides y ara gnarà ampliada. L'Istitut cultural de Südtirol, fondè tl 1954, à le compit de mëte a desposiziun i locai y de se cruzié dl'aministrazion.

La biblioteca Teßmann

1958 Daurida dla biblioteca Teßmann tla

„Ölhaus“ dla familia von Braitenberg tla strada dot. Streiter, n. 20. Tl 1960 mëton man cun i laürs de archiviazion y la biblioteca resta döt le dé daverta por i utilisadus.

1967 Le trasferimënt tla ciäsa Walther

La racoiüda de 29.000 materiali dla biblioteca Teßmann se trasferësc adöm cun l'Istitut cultural de Südtirol tla ciäsa dla cultura nöia „Walther von der Vogelweide“.

La biblioteca provinziala „dot. Friedrich Teßmann“

1982 Cun la converjiun dl statut de autonomia vëgnel costruì aladò dla lege provinziala n. 5, 16.2.1982, **la biblioteca provinziala por le grup linguistich todësch y ladin**. Al ti vëgn metü le inom „dot. Friedrich Teßmann“. Insciö devënta la biblioteca (Teßmann y i materiali dl Istitut cultural) da ënt privat n'ënt publich autonom.

1985 La biblioteca provinziala se trasferësc adöm al archif provinzial de Südtirol y le archif statal tl **frabicat nù tla strada Armando-Diaz**, n. 8. I 130.734 ejemplars vëgn trasferis te püces edemes .

1989 Düc i zitadins y les zitadines po rovè pomez ai materiali dla biblioteca provinziala tres le **imprëst** danter la biblioteca provinziala y les biblioteches zentralas dles maius citës dla provinzia.

1992 Le mëteman dl'eté dl'elaboraziun eletronica dles dates

Tl 1992 vëgnel por le pröm iade archivié i materiali cun l'aiüt de n software provisoro. Do trëi agn vëgn düc i prozesc de laür che reverda la biblioteca (imprëst, apostaziun, archiviazion y archirida bibliografica) eseguis eletronicamënter.

1998 – 2006 Al vëgn fat na ciäsa nöia

Al é dal 1995 inant che an pënsa de costruì na sënta nöia por la biblioteca provinziala. Chësta idea se concretiséia te n stüde sön la fatibilitè de n zënter dles biblioteches a Balsan, che dess tó ite adöm ala biblioteca provinziala incè la biblioteca provinziala taliana y la biblioteca dla cité da Balsan. Le architët Christoph Mayr Fingerle da Balsan davagna tl 2006 le concurs. So proiet dess gnì realisé incina ai 2012.

2007 La funziun de istituziun dla memoria por le mantignimënt dl'arpejun culturala dla „Teßmann“ vëgn assicurada incè a livel legal canche **le dêrt de mëssei tignì sö n ejemplar de vigni liber** vëgn trasferì ales döes biblioteches provinziales.

2007 La biblioteca provinziala online

La biblioteca provinziala fej le pröm vare por realisé na biblioteca provinziala online cun le archif di folieç digital. I folieç storicis y atuai prinzipai vëgn intrës digitalisà y an po i consulté cun l'aiüt de piattaforme de laür multimediales. Dal 2008 poderàn ti rovè pomez incè tres internet.

La „stüa di libri aredata cun stil“ é incò n'aziënda de sorvisc moderna. La biblioteca provinziala „dot. Friedrich Teßmann“ à a desposiziun incër 385.000 media y 1.250 abonamënc a folieç permanënc che sü plü de 28.000 utilisadus scrié ite po vigni dé adorè.